

## Становище на Алианс за ранно детско развитие по Национална стратегия за детето (2019-2030)

Алиансът за ранно детско развитие е обединение от 50 граждански организации и експерти, които работят за утвърждаване на ранното детско развитие като политически и обществен приоритет, водени от разбирането за първостепенната му роля за разгръщане на възможностите и достигане на потенциала на всяко дете. Членовете на Алианса работят за овластяване, развиване и укрепване на ресурсите на родителите и професионалистите за пълноценна грижа за децата, както и за укрепване на националните системи и развиване на политики, които подкрепят ранното детско развитие.

Алиансът за ранно детско развитие приветства философията на новата Национална стратегия за детето, насочена към поставяне на детето в центъра на политиките и гарантиране на всички права за всички деца. От изключително значение за изпълнението на този ангажимент е мерките и дейностите, насочени към децата и семействата, да бъдат съобразени с етапите от жизнения цикъл на детето. По тази причина **Алиансът за ранно детско развитие изразява своята подкрепа за Националната стратегия за детето (2019-2030)** и за подхода, основан на жизнения цикъл, който стратегията възприема, и който позволява насочване на националните политики към подкрепата за ранното детско развитие. Предвидени са редица ключови мерки, които ако бъдат въведени, ще допринесат значително за подобряване на условията за оптимално развитие на децата в ранна възраст в страната.

Родителите и семейството играят най-важната роля за реализирането на правата на децата в ранната възраст. Те са тези, които следва да осигурят достъпа на детето до подходящо хранене, здравни грижи, възможности за учене, сигурна и стимулираща семейна среда и стабилни емоционални връзки. Българската държава има задължението да ги подкрепи в тази тяхна роля, както по силата на Конституцията (чл. 14 гласи „Семейството, майчинството и децата са под закрила на държавата и обществото.“), така и като страна по Конвенцията за правата на детето на ООН. От ключово значение е **семеино-ориентираният подход**, заложен в Националната стратегия за детето, да бъде прилаган във всички сфери на националната политика относно децата. Стратегията задава дългосрочната визия, с която следва да бъдат пренасочени усилията на всички институции в подкрепа на родителите и семействата.

Друг положителен елемент е фокусът, който стратегията отдава на **професионалистите, които работят с деца и семейства**. В България има както остър недостиг на специалисти в някои от ключовите системи, така и дефицит от знания и умения на професионалистите да работят ефективно за насърчаване на детското развитие. Приветстваме мерките, насочени към повишаване на компетентностите на професионалистите и развитието на работната сила, като същевременно считаме, че е важно да се засили фокуса върху недостига на специалисти в здравната, социалната и образователната системи и мерки за задържането и развитието на професионалистите в България.

Алиансът за ранно детско развитие би искал да отправи следните **предложения към Националната стратегия за детето (2019-2030 г.)**:

- По отношение на мярката към Цел 1 („Гарантиране на майчиното и детско здраве и насърчаване на здравословния начин на живот и здравната култура“), насочена към подобряване на практиките в отделенията по неонатология и въвеждане на ефективна система за последваща комплексна грижа за недоносените деца: предлагаме в тази цел да се конкретизира, че това включва въвеждане на семеино-ориентирана грижа и осигуряване на по-широк достъп на родителите в отделенията

по неонатология. Недоносените деца са с висок риск от изоставане в развитието и научните изследвания сочат, че от основно значение за предотвратяването му е поддържането и възстановяването на преждевременно прекъснатата връзка между родителите и бебето, докато детето се намира в неонатологията (напр. чрез практикуване на кенгуру-грижа и включване на двамата родители в немедицинските грижи за децата в отделението). От основно значение е и въвеждането на минимално инвазивен подход спрямо недоносените бебета от гледна точка на тяхното обезболяване и осигуряване на максимално щадяща среда с ниски нива на шум и светлина. Не по-малко важно е след изписването да се осъществява редовно проследяване, поради което предлагаме включване на мярка, насочена към изграждане на национална система за късно проследяване на недоносените деца.

- Една от целите на стратегията е насочена към „Подобряване на достъпа до здравни грижи на деца от етнически малцинства и отдалечени райони“. Според нас следва да се постави акцент и върху социално-икономическата неравнопоставеност, която предопределя недостатъчен достъп до здравеопазване за много деца независимо от тяхното местоживееие или етнически произход. Предлагаме целта да бъде преформулирана като „Подобряване на достъпа до здравни грижи на деца от етнически малцинства, отдалечени райони и деца в тежки социално-икономически условия“.
- Към Цел №2: „Осигуряване на достъп до образование за всички деца и намаляване на броя на отпадащите“ препоръчваме да се включат конкретни мерки за постигане на повишен обхват, а именно премахване на финансовите бариери за включване в ранно образование и грижи и осигуряване на достатъчно свободни места в целодневно образование и грижа в ясли и детски градини. Препоръката ни се базира на съществуването на висококачествени доказателства за наличието на финансови бариери пред повишаване на обхвата в ранно образование. Стратегията изразява амбиция публичните политики да бъдат градени въз основа на оценка на въздействието и когато вече съществуват подобни доказателства, редно е да бъдат отчетени в стратегията под формата на ключови мерки.
- Към ключовите мерки за ранна детска възраст препоръчваме да се включи приемането на национална и областни стратегии за ранно детско развитие, като подходящ инструмент за постигането на интегриран подход. Това е особено важно по отношение на развиването на интегрирани услуги, което е една от мерките, заложи в стратегията.
- Към Цел 3 („Подобряване на стандарта на живот на всяко дете и гарантиране на правото му да живее в подкрепяща развитието му семейна или близка до семейната среда“) предлагаме да се добавят мерки във възрастта 0-7 г., насочени към осигуряване на достъп на бъдещите родители и родители на деца от 0 до 7 г. до универсални програми и услуги за деца, както и различни форми за ограмотяване по въпросите на ранното детско развитие, вкл. бременността, родителството, първите грижи за бебето, потребностите на бебето от емоционална подкрепа и ранна стимулация. Такива мерки ще допринесат за повишаване на разбирането и капацитета на родителите за добра родителска грижа на децата от раждането им. Специален фокус следва да има върху родители, които са малолетни или непълнолетни, от уязвими общности, живеещи в условия на бедност и социално изключване. Предлагаме добавянето на мярка „Насърчаване на мерки за повишаване на информираността относно значението на най-ранните етапи в живота на детето за цялостното му развитие“, което ще допринесе за формирането на подкрепящи обществени нагласи и широка информираност за ползите от ранното детско развитие и правата на децата.
- Предлагаме една от мерките в целта, свързана с детското здраве, да стане „Разширяване на обхвата на доболничната помощ за здравно неосигурени бременни жени, така че да бъде осигурено провеждането на пълен набор от профилактични изследвания по време на бременността.“ Към момента, осигурените от Наредба №26 един безплатен профилактичен преглед и лабораторно изследване се извършват с

ограничен обхват, поради редица причини: липса на информираност (както на лекарите-гинеколози, така и на пациентите), трудности в прилагането (административни проблеми за лекарите, забавени плащания и др.), отказ на гинеколози да проследяват бременност поради липса на надеждност на проследяване само с един преглед и недостатъчен брой изследвания. Това обяснява и ниският обхват на прегледите по наредбата, което я прави неефективна. Липсата на проследяване на здравето на майката и плода по време на бременността е недопустим риск за здравето – в резултат следват усложнения при протичането на бременността и раждането; раждане на деца с генетични увреждания (и последващ риск от изоставяне на тези деца или от тежки неблагоприятния за семействата на тези деца, поради необходимостта от грижи, лечение и рехабилитация); увеличават се случаите на мъртвородени деца. Всички тези здравни рискове засягат не само жените от ромския етнос, както е популярно да се смята, но и редица жени, принадлежащи към мнозинството, доколкото липсата на здравни осигуровки и все по-голямата трудност да бъдат възстановени здравноосигурителните права засягат голяма част от населението, независимо от етническата му принадлежност.

- Изключително важно и положително е, че стратегията предвижда въвеждането на патронажна грижа. Тази мярка е от крайна необходимост за всички деца и родители и се е доказала като ефективен начин за насърчаване на ранното детско развитие в голям брой държави. Подкрепяме тази мярка изцяло, но предлагаме да се допълни с въвеждане на специализирана патронажна грижа за най-уязвимите семейства, живеещи в бедност. Налице са световно доказани програми (напр. пилотираната в момента от Тръст за социална алтернатива с подкрепата на Министерство на здравеопазването програма "Заедно - здраво бебе, здраво бъдеще"), насочени към майки, които са бременни за първи път и живеят в бедност, които имат доказан ефект за подобряване на майчиното и детско здраве. Програмата в много държави допълва националната универсална патронажна грижа.

Разчитаме, че тези предложения ще бъдат взети предвид. В заключение бихме искали да посочим важноста на адекватното разработване на оперативните документи, които ще бъдат подготвени в изпълнение на Националната стратегия за детето – Пътна карта и тригодишни национални програми. На разположение сме да съдействаме при планирането им, както и на всички национални политики, насочени към насърчаване на ранното детско развитие в страната.

#### **Членове на Алианс за ранно детско развитие:**

Алианс на българските акушерки

Асоциация „Българско психоаналитично пространство“

Асоциация Родители

Варненско дружество по детска ендокринология

Детска градина „Детелина“ – Каварна

Детска градина "Незабравка" – Велико Търново

Европейска ромска асоциация 2016

Клуб на нестопанските организации – Търговище

Народно читалище "Романо дром-2002"

Научна група по ранно детско развитие към Научно-изследователски институт, Медицински университет - Варна

Научно-изследователски център по детско развитие в Медицински университет - Пловдив

Национална асоциация „Подкрепа за кърмене“

Национално сдружение за подпомагане на деца с вроден хипотиреоидизъм

Сдружение „Асоциация на българските ерготерапевти“

Сдружение "Верният настойник"

Сдружение „Движение Предтечи“

Сдружение "Дете и пространство"  
Сдружение „Женско ромско сдружение „Хаячи“  
Сдружение „Знание“ - Ловеч  
Сдружение "Либерална алтернатива за ромско гражданско обединение" – ЛАРГО  
Сдружение "Национална мрежа за децата"  
Сдружение „Национална мрежа на здравните медиатори“  
Сдружение "Нов път"  
Сдружение „Самаряни“  
Сдружение „Шанс и закрила“  
Сдружение с нестопанска цел „Еквилибриум“  
Сдружение с нестопанска цел „Свят без граници“  
Социална фондация „Инди-Рома 97“  
Фонд за превенция на престъпността – ИГА  
Фондация „Асоциация Анимус“  
Фондация „Бъдеще“  
Фондация „Дневникът на мама и татко“  
Фондация "За децата в риск по света"  
Фондация „За майчино и детско здраве“  
Фондация "За Нашите Деца"  
Фондация „Здраве и социално развитие“  
Фондация "Нашите недоносени деца"  
Фондация „Карин дом“  
Фондация „Конкордия България“  
Фондация „Лале"  
Фондация „М И М ФИЗИО“  
Фондация „Тръст за социална алтернатива“  
ЦМЕДТ „Амалипе“

Членове в експертно качество: Десислава Иванова Стоева, Йордан Петров Йосифов,  
Надя Христова Колчева, Таня Койчева Андреева

Партньори: Офис на Световна Здравна Организация в Република България, Ромски образователен фонд, УНИЦЕФ България